

tanda. Hæc autem omnia ex auctoris vita, et operis præfatione ac consilio, potissimum dignoscere oportet.

5.^a

Scriptoris verba juxta naturam rei de qua agitur accipienda sunt, nec a sensu obvio et litterali secernenda, nisi aut nullum, aut absurdum sensum reddant.

Quidpiam qui loquitur vel scribit, vult profecto ut de ejus mente juxta communis sensus regulas judicium feratur, atque ita ejus verba eo sensu accipiantur, quo homines communiter accipere solent. Vult autem communis hominum sensus, ut verba, nisi quid obstat, accipiantur secundum quod res de qua agitur, postulat: idem etenim verbum aliam vim et significationem obtinet dum de philosophicis rebus, aliam, dum de poeticis, aliam, dum de rhetoricis agitur. Altera regulæ pars ex eo constat, quod ineptum sit contortis ac peregrinis interpretationibus uti, in rebus perspicuis, et obvium ac naturalem sensum offerentibus. Quod quidem peccatum peccarunt maximè critici illi litterariæ restorationis, (del Renacimiento) qui in Platone, Homero, Virgilio, Ovidio cum cæteris hujusmodi antiquis scriptoribus, tot, immo plura abscondita et magna mysteria quam verba detegebant.

6.^a

Si in scriptore occurrant sententiæ invicem discrepantes, in concordiam revocari debent, si commode possunt; quod si conciliari nequeant, quænam ejus menti sit magis consentanea ex probabilitatis legibus eruere oportet.

Ex hac regula inferes: 1.º quod si auctor scienter sententiam mutavit, posterior sit præferenda: 2.º si verba non discrepantia omnino, sed dubia et obscura sint, ex conjectura ita sunt illustranda et accipienda, ut sensum ineptum, aut absurdum minimè reddant: 3.º quod si ne hac quidem ratione res aptè possit dilucidari, antecedentia et subsequenta loca conferre oportet, immo ea omnia in quibus de re eadem auctor agit; sæpi enim ex libri generali contextu mens scriptoris eruitur, et quæ in uno loco subobscura, in alio explicatius habentur.

CAPUT QUARTUM.

DE METHODO.

Philosophi recentiores, iique præsertim, qui e cartesianâ schola egressi sunt, longiores tractatus de methodo texerunt. Nos tamen breviori oratione utemur, tum ne ab instituto proposito deflectamur: tum etiam quia methodologiam non tanti, ut cartesiani facimus, quamvis aliunde methodi utilitatem libenter agnoscamus. Itaque brevitati simul ac perspicuitati consulentes, tribus articulis rem absolvemus, in quorum primo de methodo universim ejusdemque applicatione ad originem scientiæ; in altero, de methodo cartesianâ; in tertio tandem, de quibusdam methodi speciebus et applicationibus speciatim disseremus.

ARTICULUS PRIMUS.

De methodo universali et initiali scientiæ humanæ.

Scientifica methodus, de qua hic solum agimus, defini potest: *modus seu ratio ordinate procedendi in scientiis*: unde complexum diversarum operationum mentis, congruumque inter ipsas ordinem involvit. Quapropter, de methodo agere sibi vendicat Logica, quæ ex munere at fine proprio, mentis operationes dirigit et ordinat ad veritatem.

Ast ordo humanæ mentis erga veritatem, spectari potest, vel ex parte initii aut originis, vel ex parte evolutionis aut augmenti. Methodus *initialis*, respicit rem seu veritatem illam, quæ habetur tanquam conditio et origo totius humanæ scientiæ: methodus vero *evolutiva* seu procedendi, respicit modum seu ordinem quo mens, postquam fundamentalem illam et initialem veritatem jam possidet, procedere debet ad scientiam perficiendam et complendam, alias veritates cum initiali connexas gradatim addiscendo, sive proprio Marte, sive aliorum verbis et scriptis.

Jam, philosophorum sententiæ circa methodum initialem, ad quatuor capita revocari possunt: *scepticismum*, nempe, *psychologismum*, *ontologismum* ac *dogmalismum*. Ex quibus

a) *Scepticismus* statuit, nihil certi apud hominem esse aut sciri posse. Ex quo liquet, quod in horum systemate, nulla est methodus aut via ad veritatem scientificam, ita ut revera scepticismus non methodum initialem, sed potius negationem methodi cujusvis includat. Scepticismi autem absurditas jam supra ostensa est.

b) *Psychologismus*, contendit humanam scientiam ex subjecti cogitantis phaenominis et operationibus eruendam esse tanquam ex primo ac unico ejus fonte, unde et *subjectivismus* non incongrue appellatur.

At triplex Psychologismi genus distingui potest, quorum primus est psychologismus *transcendentalis*, qui etiam *absolutus* ac potius *pantheisticus* appellari posset; illorum, nempe, systema qui docent, *eo ego* esse originem ac principium humanae totius scientiae, non solum quatenus subjectiva est ac cognitionem implicat, sed etiam quatenus *objectiva* sive realitatem objectivam implicans; ita ut objecta ipsa non cognoscantur tantum per *eo ego*, sed ex ipso realiter educantur: unde et *Egoismus* quandoque systema hocce Fichte nuncupatur. Sunt et alii, qui primum ac unicum humanae scientiae principium reponunt in sensibilitate, ita ut sensilium objectorum limites hominis scientia nunquam praetergrediatur; qui proinde alterum genus constituunt psychologismi, qui *sensismus* vel psychologismus *sensilis*, appellari congrue potest. Tertio tandem loco venit psychologismus *traditionalista*, qui statuit et adserit, humanam scientiam initium ducere ac certitudinem mutuare ex auctoritate et consensu humani generis, cui caeca fide adsentimur. Hocce traditionalistarum commentum jam supra explosimus; psychologismum vero sensilem, tum etiam transcendentalem in Ideologia mox confutabimus.

c) *Ontologismus*, humanae scientiae originem ac principium repetit ex naturali quadam et immediata intuitionem ipsius Dei ita ut in primo Ente mens nostra caetera omnia, quae novit, tanquam in prima et universali omnium causa veluti intueatur. Quod sane ontologorum systema, mox in Ideologia fusius confutandum, vel ex eo solum falsitatis evincitur, quod conscientiae testimonio prorsus repugnet. Tantum enim abest, ut haec intuitionem Dei in nobis testetur, ut potius perspicue ac quotidie nos edoceat, ad Dei notitiam

intellectum nostrum assurgere non quidem ex simplici aut immediata intuitionem, sed ex ratiocinio consideratione phaenomenorum et effectuum naturalium.

d) *Dogmatismus* tandem docet, primam originem humanae scientiae repetendam esse ex primis quibusdam veritatibus, quae hominis intellectui virtualiter innatae existunt, eo ipso quod noster intellectus *participatio quaedam est luminis increati, ac similitudo increate Veritatis in nobis resullantis*, ut aptissime ait D. Thomas. Hujusmodi porro veritates sunt ipsae, quae prima principia scientiarum dicuntur; quippe ipsa intima conscientia teste, statim ac mens operari incipit ac utcumque excitatur, veritates eas in seipsa contuetur, easdemque sponte illico applicat ad alia cognoscenda.

Atque haec dogmaticorum sententia quoad initialem methodum, vera proculdubio existit, ac reliquis est anteponenda. Nam primo, haec sententia cum natura ipsa scientiae humanae apprime congruit, quae circa universalialia et necessaria, non circa singularialia et contingentia versatur. Si ergo principium rei, hujus naturae respondere debet, scientiae principium et primam originem reponere oportet in primis illis veritatibus, quae universalialitatem simul ac necessitatem praeseferunt.

Secundo: hujus sententiae veritas ex eo evincitur, quod humana scientia eatenus in nobis exsurgit ac evolvitur, quatenus media ratiocinatione ex primis principiis veritates alias in eisdem virtualiter contentas, aut cum eis nexum habentes, eruimus; aut etiam quatenus ipsa applicamus et conferimus cum factis singularibus sive internis, sive externis. Siquidem, quamvis humana scientia, observatione et experientia singularium phaenomenorum partim nitatur, ita ut praefata phaenomena sint quodammodo ejus partialialia elementa, at simul certum est, eam in ratione propria scientiae acquiri et constitui per ratiocinium; quodvis autem ratiocinium, eatenus certum, evidens ac proinde *scientificum* dici potest, quatenus resolvitur in aliquam ex primis illis veritatibus per se et immediate evidentibus, vel, ut scite habet D. Thomas, *ex hoc quod conclusio secundum actum rationis, in principia per se visa resolvitur.* (1) Unde et aptissime idem

(1) *Sent.* lib. 2.º D. 23, art. 2.º

S. Doctor hujusmodi prima principia appellat *quædam seminary scientiarum*. (1)

Ex qua doctrina, quamvis summam exposita, tria corollaria inferre licet:

1.^m Ergo merito supra cum D. Thomæ docuimus, ultimum veritatis criterium ac primum certitudinis principium, in evidentia objective sive ontologicæ accepta reponendum esse. Huic enim evidentia innituntur vel potius cum ipsa identificantur prima principia, quippe eis perfecte congruit quod sint veritates per se notæ quoad se et quoad nos; in quo sita est ratio evidentia ontologicæ acceptæ.

2.^m Ergo etiam in theoria D. Thomæ aliquo sensu dici potest quod principium scientiæ humanæ sit intuitio Dei. Nimirum, apud D. Thomam, prima veritas quam intellectus noster percipit, idque cognitione quasi spontanea et intuitiva, sunt prima principia menti a Deo ipso impressa in ipso lumine intellectuali, quod est *quædam impressio Veritatis primæ*, ut ipse ait. Ergo primus actus intellectualis hominis circa veritatem, est intuitio Dei, non quidem immediata et directa, ut volunt ontologi, sed mediata et veluti indirecta in primis principiis, quatenus exprimunt rationes æternas seu ideas divinas ipsarumque necessarias relationes. Hinc apud eundem D. Thomam, hominis ratio seu intellectus, cujus præfata principia sunt quædam fundamentalis ac spontanea manifestatio, est participatio quædam intellectus divini in quo continentur rationes æternæ, et actus quo noster intellectus ipsorum veritatem percipit, dicitur *visio*. «Ipsam enim lumen, inquit ille, (2) quod est in nobis, nihil est aliud quam quædam participata similitudo luminis increati, in quo continentur rationes æternæ.» «Et ideo, subdit alibi, (3) prædicta cognitio intellectus (scilicet, qua cognoscit prima principia) vocatur visio.»

3.^m Ergo scientia humana duplici elemento constat et integratur. Nimirum, in primis continet prima principia, quæ

(1) QQ. Disp. de Verit. q. 11.º art. 3.º

(2) 1.º P. q. 81, art. 1.º

(3) Sent. lib. 3.º D. 23, q. 2.º art. 2.º

ejusdem elementa rationalia sive idealia constituunt: deinde, continet facta singularia, quæ per sensus vel per conscientiam habentur, quæque realem rerum existentiam directe respiciunt; et hæc constituunt ejus elementa empirica. Atque ex collatione et applicatione legitima horum elementorum, exsurgit et conflatur hominis scientia. Utrumque vero elementum evidentia ontologica nititur; facta quippe quædam sensus ac phænomena conscientia non minori evidentia et perspicuitate objectiva, quam ipsa prima principia, donantur. Unde qui cum Cartesio adstruunt existentiam mundi externi, non per sensus evidentiam, sed ex solo ratiocinio constare, scientia humanæ nature faciunt fundamenta ac scepticismo latam viam aperiunt. (1)

SCHOLIUM.

Theod. Jouffroy, placitum illud fundamentale philosophiæ scotiæ de instinctu intellectuali evolvens, et ad methodum initialem applicans, humanæ scientiæ initium repositum voluit in quadam cæca fide veracitati facultatum nostrarum præstita. Quod sane systema, si semel admittatur, perimitur hominis scientia, saltem qua rationalis.

Quandoquidem, si illud quod fons ac initium existit scientiæ cæca fide habetur, ac proinde adsensus certus initialis ac fundamentalis scientiæ, ex motivo *intellectuali* vel *rationali* non oritur, consequitur plane, reliqua ea, quæ scientiam

(1) Quam rem jam observarat ipsemet Royer-Collard. En ejus verba ex gallico ad hispanum idioma translata: «Los filósofos que siguieron á Descartes, se apartan de él en algunos puntos y le refutan en otros... pero todos convienen con él en este punto, á saber, que la sola verdad de hecho que descansa sobre su propia evidencia, es el *cogito*; de manera que todas las demás existencias, y por consiguiente, el mundo material, no pueden ser mas que verdades de ratiocinio. Descartes es, pues, el que ha sentado el principio de que el mundo debe ser probado. Por consiguiente, él es el que abrió el abismo del escepticismo, y entre sus discípulos, aquellos que han discurrido con mas rigor y exactitud, son los que han descendido mas profundamente en este abismo.» *Fragms.* apud Reid, t. 3.º, pág. 378.

constituunt atque ex illo fonte originem ducant, certitudine rationali minime donari; proculdubio etenim, qui primo principio ac veritati initiali caeco modo adsentitur, caeco quoque modo assentiri necesse est veritatibus ex illa prima derivatis. Tantum igitur abest ut praefatum Jouffroy systema veram methodum initialem scientiae humanae contineat, ut potius hanc funditus evertat.

ARTICULUS. SEGUNDUS.

De methodo cartesiana.

«Methodum, jure et optime habet Liberatore, (1) qua Protestantes usi erant quoad religionem, Cartesius philosophiae accommodandam existimavit. Illi enim hominem individuum a traditione omnis anteaetatis aetatis et a fide universalis Ecclesiae sejunxerunt, eique in propria personalitate concluso, sacram scripturam tantum reliquerunt, ex qua sensu privato propriae rationis singula dogmata eliceret. Consimili pacto Cartesius, non per dubium universale a circumstante humanitate separavit, solamque concessit conscientiam, ex qua ope individualis evidentiae, integrum cognitionum nostrarum systema renovavimus.»

His addere liceret, quod sicut ex principio illo fundamentali Protestantismi, haeresum magnus cumulus profluxit, ut ex historicis monumentis posteriorum saeculorum constat, (2) ac postremo systema illud exegetico-rationalisticum, de quo supra, quodque omnem revelatam Religionem integramque Scripturam Sacram, funditus evertit, non absimili modo ex cartesiana philosophandi methodo ac doctrina, portentosa ea ac impia systemata, quae universam philosophiam tribus ab hinc saeculis turpissime fedarunt et fedaunt, maxima ex parte originem duxerunt; (3) siquidem divortium illud

(1) Inst. Phil. Log. p. alt. c. 7.º art. 2.º Vid. etiam opus nostrum. *Estudios*, etc., lib. 1.º, cap. 10 et 11.

(2) Vid. inter alios Bossuet, *Historia de las Variaciones*, etc. Mœhler, *Symbolica*.

(3) Qua in re consentientes habemus ipsos heterodoxos ac ratio-

inter philosophiam ac theologiam catholicam a Cartesio institutum, ejusdemque contemptus erga PP. et Scholasticorum christianam philosophiam, devenire tandem opus erat

nalistas scriptores. Atque, ut reliquos praetermittam, Vict. Cousin aperte fateatur, e sinu philosophiae cartesianae prodiisse, tum idealismum scholae germanicae, tum etiam sensualismum anglicum et gallicum. Vid. *Cours de 1828 lect. 43.º* Ast gravius ac fortasse verius est quod habet Tennemann, qui 1.º inter Cartesii laudes ac elogia enumerat atque refert ipsum subsequentes philosophos vehementer impulsisse ad auferendam seu delendam differentiam inter supernaturalismum ac rationalismum: 2.º adfirmat Cartesii philosophiam Spinozae deservisse ad scientifico evolendam ideam fundamentalem sui systematis; ac denique ejusdem theoriam pantheisticam a Cartesio fuisse preparatam: «Cette theorie remarquable, préparée par Descartes, suivant laquelle il n'existe qu'une substance, Dieu, l'être infini avec ses attributs infinis d'étendue et de pensée.» *Manuel de l'Histor. de la Phil.* 1839, t. 2.º pag. 92 et seqq.

Quod si quis velit sigillatim perspicere errores maximos recentis philosophiae heterodoxae e principiis cartesianis prodeuntes, adeat clar. Sanseverinum, acerrimi judicii ac vastissimae lectionis certè virum, in sua *Philosophia Christiana*, cujus pauca tantum verba speciminis loco, nos hic excribemus ex Log. pag. 123 et seqq. «Ex methodo ab eo (Cartesio) instituta, et ex praecipuis doctrinis philosophicis quas illam methodum adhibens tradidit, omnes recentis philosophiae errores profluxisse indubium est. Quod quidem ut in universum intelligatur, advertendum est 1.º Cartesium essentiam animae in cogitatione posuisse, et quoniam nulla res sine essentia sua unquam esse aut intelligi potest, in ea sententia versatum esse quod anima cum ideis innatis rerum nascitur: 2.º eum omnes actiones cognitrices mentis humanae, scilicet, cum sentiendi, tum intelligendi, communi cogitationis nomine designasse. Jam vero, haec pronunciata Cartesii, et methodus ab ipso in illis statuendis evolendisque adhibita, in causa fuerunt, cur recentes Philosophi vel ad sensismum, vel ad intellectualismum magis minusve accederent, cunctisque errorum portentis ex quibus non solum humanae sed etiam divinae scientiae omnino profligatae fuerunt, latissimam viam aperiant.»

Sensismus a Lockii philosophia ortum duxit. Lockius quem lectio operum Cartesii a scholasticae philosophiae studio deterruit, e contemplatione suisusius, hoc est, ut nuperi loqui malunt, a *to ego* profectus est. At vero ipse adversus Cartesium contendit, essentiam animae non in cogitatione, sed in potentia ad cogitandum positam esse: ex quo factum est, ut ideas innatas Cartesii exploderet, et animam ab ortu suo esse *tabulam rasam* contenderet. Quoniam ele-

ad eam *autonomiam absolutam* rationis humanæ, quam rationalistæ tantopere extollunt ac prædicant, ut divinam revelationem evertant.

mentum cognitionis *a priori* sive *rationalis* rejecit, non alia elementa cognitionis admisit, nisi *empirica* sive *a posteriori*, eaque duo esse voluit, scilicet, *sensationem*, cujus ope *facta externa*, et *reflexionem*, cujus ope *facta interna* cognoscimus. Ex his perspicis Lockium, dum methodum et initium philosophandi a Cartesio mutuatus est, ab hujus rationalismo declinasse, et ad *empirismum* concivis sui Baconis accessisse, quia non aliud pro vero admisit, quam quod experientia sive interior, sive exterior nobis patefacit. Lockius, uti ex dictis facile intelligitur, omnes cogitationes fere ad sensationem revocavit. Nam si præter actiones reflectendi, non aliæ quam sentiendi in anima sunt, totam vim cognitivam animæ circa sensationes versari dicendum est, quia anima vim suam reflectendi non nisi super actiones, quas jam exeruit, intendit. Id acutè pervidit Condillachus, qui philosophiam cartesianam, ex ea parte qua Lockius ipsam spectaverat, evolvens, docuit reflexionem omnemque aliam actionem cognitivam animæ non esse aliud nisi sensationem *transformatam*, sive diversos modos quibus sensatio exercetur. Quo quidem pacto ipse doctrinam Cartesii ad faciliorem simpliciorumque formam revocavit. Nam quoniam Cartesius sub unico conceptu cogitationis, quam veluti fundamentum philosophiæ posuit, cum actus sentiendi, tum actus intelligendi complexus fuit, Condillacho visum est non posse utrosque actus communi conceptu comprehendere, atque unico nomine significari nisi actus intelligendi ad actus sentiendi revocentur... Jam empirismus Lockii in Anglia, et sensismus Condillachi in Gallia tetros, exitialesque errores pepererunt. Re vera, ex Lockii philosophia Georg. Berkeleyus episcopus anglicanus, *idealismum* qui ulla corpora esse negat, et David Humius *scepticismum* qui nihil de natura rerum menti humanæ compertum esse asserit, et ex philosophia Condillachi, Lametrious, Auctor *Systematis naturæ*, aliique ejusdem furfuris impii *materialismum*, qui non aliud nisi corpora existere decernit, nullo negotio derivarunt. Ob hos aliosque, qui exinde oriuntur errores effectum est, ut permulti in Anglia et in Gallia deistæ et athei prodirent... Ad deismum illa regula methodi cartesianæ, quæ nihil nisi quod perspicuum est pro vero esse decernit, ipsa per se recto tramite ducere potuit; siquidem, ob rationes quas antea adduximus, primum fuit deistis illam regulam ad omne genus veritatis, quæcumque earum origo sit, porrigere...

Si philosophia cartesiana ex ea parte quatenus ad sensismum inclinât, errores quos innuimus peperit, alii non minoris momenti errores ab ipsa promanarunt cum a philosophis ex altera parte, quatenus ad intellectualismum vergit, spectata et evolata fuit. Cer-

Existimavit itaque Cartesius hominem ad veram certitudinem scientificam pervenire non posse, nisi semel saltem in vita dubitationem institueret de cunctis prius cognitis, sive

tè, in primis Spinosam apertum teterrimumque suum pantheismum e Cartesii philosophia elicuisse, concors historicorum opinio est...

At Cartesius in eadem Gallia discipulum fortasse magis quam Spinosam devotum sibi nactus est, Nicolaum Mallebranchium. Hic enim perinde ac Cartesius, quem veluti parentem recentis philosophiæ reverebatur, contendit omnino necesse esse, ut quisquis ad veri assecutionem nititur, animum omnibus præjudicatis opinionibus exuat, opiniones philosophorum qui ei præcesserunt, flocci faciat, plenumque suum assensum non nisi *rebus evidentissimis* præbeat... Itaque, nuperi historici non injuria observarunt: 1.º Mallebranchium e schola Cartesii prodixisse, sed cum libertatem philosophandi ab eodem Cartesio commendatam sectaretur, in quibusdam capitalibus dogmatis ab eo discessisse: 2.º multum necessitudinis esse philosophiæ mallebranchianæ cum spinosistica, licet Mallebranchius illam non advertisset.

Cum tanta necessitudo inter pantheismum et rationalismum theologicum intercedat, factum est ut Philosophi christiani, qui ex methodo philosophandi et ex quibusdam placitis Cartesii pantheismum elicuere, rationalismum theologicum profiterentur. Re sane vera, Spinoza, cum notionem cartesianam substantiæ secundum doctrinam hebræam Kabalæ evolvisset; quemadmodum pantheismum in philosophiam, ita rationalismum in theologiam importavit. Cerle, quisquis Spinozæ *Tractatum theologico-politicum*, et *Epistolas ad Oldenburgium* attente legit, non potuit quin animadverteret philosophum hebræum nihil in Sacris Scripturis agnovisse, quod vires humanæ rationis prætergrediatur, et præcipua systemata rationalismi theologici, quæ nuperi Rationalistæ Germanici adeo promoverunt, tradidisse.

Ex his quæ hactenus de præcipuis recentis philosophiæ systematis innuimus, duo colligere nobis licet, quæ ad rem nostram faciunt. Horum primum est, recentes philosophos post Cartesium in eo adlaborasse, ut analysis cogitationis in qua philosophiam consistere Cartesius scripsit, ab unico principio derivarent; unde Cartesius parens recentis philosophiæ a fere cunctis non immerito salutatus est... Re vera, Sensistæ docuere principium philosophiæ esse unam *sensationem*, et Intellectualistæ unam *ideam*, et Idealistæ post Kantium unam *cogitationem puram* sive hæc cum Fichteo *ego*, sive cum Schellingio *identitas absoluta*, sive cum Heghelio *Idea* nuncupetur. Alterum est, philosophiam postquam catholicam fidem ducem sequi noluit, et se *autonomam* declaravit, pedetentim defecisse, seque ipsam tandem omnino interemisse.

per intellectum, sive per sensum ea cognita fuerint; ac proinde de primis principiis, de existentia corporum, de veritatibus mathematicis etc. Ast vero, unam unicamque rem esse affirmat ad quam præfata dubitatio minime extendi potest, nempe, existentiam cogitationis; ex quo colligit, primum ac unicum omnino certum et inconcussum veri iudicium, cui homo nullatenus refragari potest, esse illud: *cogito, ergo sum*; quod proinde unica basis existet integræ humanæ scientiæ. Atque hoc est *dubium methodicum* illud Cartesii ab scepticis et rationalistis jure celebratum, at nimis imprudenter etiam a quibusdam catholicis philosophis.

THESIS 1.^a

Dubitatio cartesiana et impossibilis existit, et tanquam inutilis est habenda.

Prob. 1.^a pars.

Dubitatio cartesiana exigit universalem dubitationem de omnibus, saltem temporaneam, excepta existentia propriæ cogitationis; atqui hoc est impossibile: ergo. Prob. min. Evidentia immediata veritatis et dubitatio de eadem in intellectu simul esse nequeunt; atqui intellectus de primis principiis habet evidentiam immediatam, ut omnes norunt et concedunt: ergo saltem quoad prima principia impossibilis est dubitatio cartesiana. Major patet; nam dubitatio est suspensio assensus, evidentia vero immediata prout in primis principiis elucet, ita vivide mentem percellit, ut ejus ad sensum omnino extorqueat nullumque dubitationi relinquat locum, ut vel ex ipso conscientiæ testimonio constat. Profecto opinor, nec vel ipsum Cartesium magis certum esse de existentia propriæ cogitationis, quam de veritate principii contradictionis. Ex quo etiam

Prob. 2.^a pars. Siquidem illud quod ad propositum finem nihil conducit, inutile dicitur; atqui dubitatio de primis principiis, ad finem in dubio cartesiano intentum, nihil conducit: ergo. Prob. min. Finis qui per dubitationem cartesiana queritur est falsa præjudicia exuere, ut hac ratione ea solum ut vera amplectamur, quæ revera vera sunt: atqui ad falsa præjudicia exuenda nihil conducit dubitatio de primis principiis: ergo Prob. min. Prima principia non solum certa

et evidentia sunt in seipsis, sed talia etiam a nobis necessario videntur; atqui de hujusmodi propositionibus dubitare nihil conducit ad exuenda præjudicia. Præjudicia namque sunt anticipata judicia, quæ nobis aut ætas, aut consuetudo, aut auctoritas ut certa et vera instillavit, cum reipsa falsa sint: at præjudicia nullam dependentiam, influxum nullum aut occasionem a primis principiis recipiunt, quinimò eis contrariantur et opponuntur, quippe per ipsa emendari debent ac dijudicari. Dubitatio ergo de primis principiis ad finem per cartesianam methodum quæsitum, prorsus est inutilis.

Porro, quæ de primis principiis, eadem ratione veritatibus sensus communis, ac his quæ per sensus evidentiam nota sunt, accommodantur. Et sane quis dixerit existentiam corporum quæ videt et tangit, sibi minus certam aut indubiam esse quam existentiam cogitationis?

THESIS 2.^a

Methodus cartesiana et rationi adversatur, et inepta est ad certitudinem scientificam constituendam.

Prob. 1.^a pars. Cartesiana methodus exigit ac involvit dubitationem universalem de omnibus, ac præsertim de veracitate aliarum facultatum cognitricium, excepta conscientia: atqui hujusmodi exceptio rationi adversatur mereque gratuita est habenda, quippe eadem existit ratio pro legitimitate conscientiæ ac pro legitimitate aliarum facultatum, quibus hominis natura donatur ad objecta cognoscenda et verum attingendum: ergo. Et quidem, nemo sanæ mentis dixerit veracitati intellectus dum nobis edicit totum esse majus parte, esse minus fidendum quam veracitati conscientiæ dum nos cogitare testatur. Idem dic de veracitate sensuum dum existentiam corporum ex. gr. mensæ, in qua scribo, testantur. (1)

(1) Merito proinde Reid: «Il est étrange que Descartes qui se sentait obligé de croire au témoignage de sa conscience, ne se sentit pas obligé de croire également au témoignage de ses sens, de sa

Alter a thesis pars ex præcedenti probatione infertur. Nam si legitima evidentia ac veracitas cæterarum facultatum cognitivum ac præsertim intellectus et sensus semel in dubium revocentur, non potest non notare scientiæ præcipuum fundamentum, nempe, prima principia et communes animi conceptiones, ex quibus, ut supra adnotavimus, aliæ veritates medio ratiocinio inferuntur: mutant similiter facta seu phænomena externa, quæ constituunt alterum ex elementis empiricis humanæ scientiæ.

Præterea: conscientiæ testimonium ex sua ipsa natura ordinem pure subjectivum non egreditur, atque phænomenis internis circumscribitur. Ast vero, scientia ordinem objectivum maxime respicit; ille enim qui de Deo, de mundo, de homine, scientificam investigationem instituit, querit non quid sibi *appareat* in conscientia de objectis hujusmodi, sed quid *revera* ac in seipsis sint. Ille etiam qui affirmat *animam esse immortalem, corpora vere existere*, non tantum affirmat id sibi ita videri ac *repræsentari* per sensum intimum ac in propria conscientia, sed res hujusmodi ita se habere in seipsis independentem a conscientia. Jam vero, postremum hocce elabitur testimonium conscientiæ, quæ, qua talis, solum testatur nobis adesse has vel illas affectiones animi. Ergo methodus cartesianæ, dum universalem dubitationem inducit, excepta solum conscientia, tantum abest ut vera ac unica via sit ad solide constituendam humanam scientiam, prout ejus assectæ autumant, ut potius certitudini scientiæ viam præcludat, latissimamque simul viam aperiat scepticismo.

Corollarium. *Ergo methodus cartesianæ scepticismo simul ac rationalismo viam sternit.* Equidem, si quatenus ad exuen-

memoire et de sa raison; et qu'étant assuré qu'il raisonnait et doutait, il ne le fût pas que deux et trois font cinq, et que le sommeil est différent de la veille.....

Il est difficile d'imaginer contre la veracité de nos autres facultés une objection qui n'atteigne pas également la conscience, et quiconque se méfie du jugement et de la raison que Dieu lui a données, est condamné à rester dans son scepticisme jusqu'à ce qu'il guérisse de cette folie, ou que Dieu lui accorde de nouvelles facultés pour juger les anciennes. » *Œvr. compl. t. 1.º, cap. ult.*

da judicia veramque certitudinem inveniendam, dubitare de cunctis consulit, ad scepticismum recta pergit, quatenus ejusdem methodi primam regulam statuit, nihil pro vero recipere nisi evidentia sit præditum, proculdubio ad rationalismum recto tramite ducit, ad eamque philosophandi libertatem hodiernis rationalistis adeo dilectam et ad praxim revocatam (1).

SCHOLIUM.

Non desunt qui teterrima consecraria scientifica ac religiosa quæ ex methodo cartesianæ oriuntur pervidentes, conati sunt ostendere Cartesium, nec de primis principiis, nec de veritatibus aliis perspicuis dubitasse, vel dubitare præcepisse. Profecto, si Lugdunenses audiamus, Cartesius non solum de primis principiis aliisque perspicuis veritatibus nunquam dubitandum existimavit, sed in hoc solo tota ejus methodus sita est, ut ulli unquam assentiamur propositioni nisi aut evidenter vera, aut cum aliis evidenter veris connexa sit. Quæ sane Lugdunensium et aliorum interpretatio, non solum prorsus gratuita, sed per quam maximè ridicula dignoscitur. Nam si cartesianæ methodus in tantum exigit, ut nulli propositioni assentiamur quæ non sit, aut per se nota, aut cum eis colligata, nihil præcipit nisi id quod a

(1) Cujus rei luculentissimum testem habemus ipsum Cousin fidelissimum Cartesii discipulum atque perpetuum præconem, qui commemorata præfata ejus regula, subdit: «Esto es exhortar á la filosofía á salir de la tradicion, de la autoridat: c'est exhorter la philosophie á sortir de la tradition, de la autoridat. Et alibi: «Con esta regla caen de un solo golpe todas las autoridades, cualesquiera que ellas sean, dominaciones temporales, ante las cuales se inclina el mundo, ó tambien dominaciones religiosas y científicas, consagradas por la veneracion ó admiracion de los siglos, á no ser que estas diversas dominaciones se tomen la pena y hallen el secreto de hacernos evidente con una evidencia irresistible, la verdad que nos presentan..... El precepto de no asentar mas que á la evidencia es por lo tanto un precepto de libertad: constituye libre al espíritu humano en todos los órdenes de conocimiento, y el primero que ha proclamado este principio ha podido ser apellidado con justicia el libertador de la razon humana.» *Histoire de la Philosophie. t. 3.º et 4.º*

cordatis cunctis philosophis a Confutio et Pythagora ad nos usque præceptum est. Quid ergo tunc Cartesius ab ipsis Lugdunensibus cæterisque ejus asseclis tanquam novæ methodi inventor prædicatur? Quid ergo a Cousin, *rationis humanæ liberator*, ac parens veræ philosophiæ dicitur? Ad quid tot panegyrica, tantusque strepitus? Ast præfata interpretatio, non ridicula solum sed aperte falsa ostenditur ex ipso Cartesio, qui et de corporum existentia, quæ proculdubio veritas perspicua est, et de demonstrationibus mathematicis, quinimo etiam de primis principiis dubitare vult et consulit. «Putabo, inquit ipse, (1) cælum, aerem, terram, colores, figuras, sonos, cunctaque externa, nihil aliud esse quam ludificationes somniorum.» «Dubitandum etiam, subdit alibi, de reliquis quæ antea pro maxime certis habuimus, etiam de mathematicis demonstrationibus, etiam de his principiis, quæ hactenus putavimus esse per se nota.»

SOLVUNTUR OBJECTIONES.

Objic. 1.º Ad evellenda præjudicia expedit ut vera a falsis, certa ab incertis secernantur; atqui hoc efficitur congrue per methodum cartesianam: ergo. Prob. min. Hujusmodi methodus exigit, ut rei nullæ adsentiamur quin fundamenta assensus in examem revocemus; atqui hoc maxime utile est ut vera a falsis, certa ab incertis secernantur: ergo.

Resp. Neg. min. Ad prob. dist. min. Si agatur de propositionibus aut rebus per se evidentibus et perspicuis, neg. si agatur de propositionibus evidentibus tantum evidentia mediata, conc. Itaque rebus eis quæ nec ex conscientia, nec ex communi hominum sensu, nec ex evidentia, aut intellectuali, aut sensitiva nobis constant, denegandus utique est firmus assensus donec, vel experientia interna aut externa, vel legitimo instituto ratiocinio, earum veritatem evidenter perspiciamus. Ast vero, cum secus accidit, ac præsertim cum agitur de propositionibus evidentia immediata fulgentibus,

(1) Medit. 1.º

vel de factis quibusdam sensibilibus statim ac uniformiter ab omnibus perceptis, ut est corporum existentia, nihil opus est, immò prorsus inutile de hujuscemodi rebus dubitare ad falsa præjudicia exuenda.

Instabis: Non raro philosophi de primis principiis scientiarum disputant: ergo revera dubium methodicum circa illa instituunt. Prob. cons. Methodice dubitare nihil est aliud quam rationes dubitandi examini subjicere; sed qui de re aliqua disputationem instituit rationes dubitandi in examen revocat: ergo.

Resp. Dist. ant. De primis principiis disputant, ut ipsorum utilitatem scientificam ac nexum cum aliis veritatibus ostendant, conc. quoad ipsorum veritatem, subd. ut hanc veritatem aliis patefaciant, conc. ut eam ipsi adsequantur, neg. Dum ergo philosophi disputationem instituunt de primis principiis, si scepticos excipias, id faciunt ut eorundem usum, applicationem ac relationem et nexum cum aliis propositionibus detegant; vel etiam quandoque contra scepticos ipsorum veritatem tuentur, horum argumenta diluendo.

Objic. 2.º Homo sæpe decipitur: ergo continuo et semper decipi potest, atque proinde dubitationem cartesianam universalem instituere oportet. Prob. cons. Nulla est major ratio pro uno judicio quam pro alio; si enim fingamus hominem centum judicia formata habere, nullum est absurdum si semel, si quinquies, si viginti vicibus potuit decipi: ergo si aliquando decipitur, et semper ac continenter potest decipi ac errare: ergo.

Resp. Neg. cons. Ad prob. dist. ant. Nullum est inconveniens si semel, si viginti vicibus, etc. decipiatur in sensu diviso aliorum errorum, trans. in sensu composito, neg. Fallax est hujusmodi argumentatio, quippe quæ a sensu diviso ad compositum transit. Unde idem est ac si quis diceret: viginti milites, centum milites, quingenti milites nequeunt civitatem oppugnare: ergo nec triginta millia militum. Quamvis ergo nullum detur absurdum in eo quod dum homo judicia efformat, prima, decima, trigesima etc. vice decipiatur, at absurdum est quod semper decipiatur, idque duplici potissimum ratione: 1.º quia quædam, ut sunt prima principia, adeo immediata evidentia fulgent ac perspicue menti apparent, ut deceptioni nullus relinquatur locus: